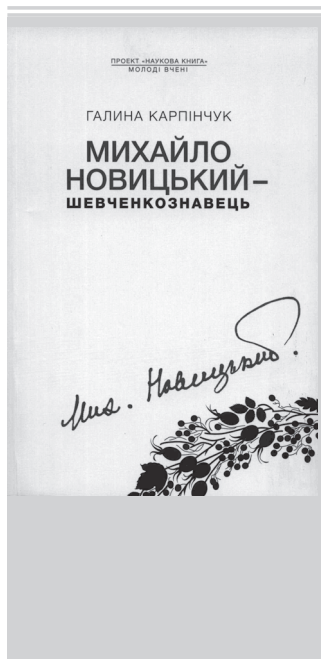

Рецензії

“В ТАКИХ ЛЮДЕЙ ТРЕБА ВЧИТИСЯ ЛЮБОВІ І ВІДДАНОСТІ НАУЦІ”

Карпінчук Г. Михайло Новицький – шевченкознавець: до 125-річчя від дня народження. – Київ: Наук. думка. – 2018. – 238 с.

Постать талановитого шевченкознавця Михайла Новицького (1892 – 1964), на превеликий жаль, відома лише вузькому колу фахівців. Зізнаюся, що М. Новицький уперше привернув мою увагу, коли в дев'ятому числі журналу “Слово і Час” за 1992 р. було вміщено статтю Ф. Сарани “Самовідданий трудар на шевченківській ниві”, присвячену 100-річчю від дня народження вченого. Урізалася в пам'ять ота словосполучка “самовідданий трудар”, яка й визначає суть діяльності видатного шевченкознавця. Удруге матеріали про життя та наукову діяльність М. Новицького розшукував спеціально, коментуючи щоденникові записи українського літературознавця О. Ставицького. Тоді натрапив на статтю С. Білоконя “Досє шевченкознавця” на сторінках “Літературної України” за 2007 р.

Запис у щоденнику О. Ставицького від 27 вересня 1961 р. фіксує той факт, коли Я. Дзира познайомив його з М. Новицьким. Як виявилось, О. Ставицький мешкав у Києві в одному будинку із шевченкознавцем у районі Святошина по вул. Капітанській, 4. Під час розмови М. Новицький “хвалився, що пише, вірніше збирається писати, велику роботу “Лектура Шевченка”. Має охопити по можливості все, що читав, дивився на сцені Шевченко. “Якби мені ще років два прожити, то закінчив би роботу”, – мріяв дослідник. О. Ставицький зазначає, що М. Новицький зібрав багатющий матеріал, який зберігався у вигляді карток у величезних папках. Відвідини М. Новицького та спілкування з ним справили на молодого вченого колосальне враження: “В таких людей треба вчитися любові і відданості науці. Невисоко цінить Кирилюка, навіть про покійного Білецького – “верхохват”. З своєї точки зору правий. Казав, що

процес СВУ був сфабрикований. Ніякої СВУ не було. Єфремову дали щось років десять, помер на Півночі. Був слабкий на груди, лікувався навіть десь на Півдні один час в санаторії НКВД” [18, 1].

Усевишній таки почув М. Новицького, можливо, уперше в житті, отож прожив він ще 2,5 роки та відійшов у вічність на 72 році життя в березні, коли минуло 150 років від дня народження Тараса Шевченка. І це теж символічно. На цьому наголошував свого часу й Б. Кравців.

Забуття й свідоме замовчування наукових здобутків обдарованого шевченкознавця розпочалося ще за його життя. Таких фактів можемо навести чимало. Наприклад, у літописах життя й творчості Т. Шевченка авторства В. Анісова та Є. Середи (1959) й М. Ткаченко (1961) використано праці М. Новицького, однак прізвища автора не названо. Зрештою, надзвичайно лаконічним був і некролог без портрета небіжчика, уміщений на сторінках

“Літературної України” 31 березня 1964 р. за підписом “Група товаришів”. Про М. Новицького група товаришів (гадаю, не така вже й кількісно велика; на думку Б. Кравціва, друзі небіжчика побоялися озвучити свої прізвища) зазначала, що, будучи скромною й чуйною людиною, навчаючись у Петербурзі, захопився творчістю Т. Шевченка – “цей інтерес і глибоку шану до Кобзаря дослідник проніс через усе своє життя” [6, 62]. Ще в довоєнні роки М. Новицький виявив та передав до АН України чимало рукописів та інших цінних матеріалів про Т. Шевченка, увів у наукову практику маловідомі й зовсім невідомі матеріали про нього, брав активну участь у підготовці текстів до друку, а згодом працював над розробкою музейних експозицій, готував академічне видання творів Т. Шевченка й щедро ділився з молодими шевченкознавцями своїм багатющим досвідом. Навіть така скупа інформація свідчить про великі заслуги М. Новицького на ниві шевченкознавства, які замовчувалися впродовж багатьох десятиліть.

Допитливий читач, можливо, і здогадувався, чому йшлося про довоєнний та післявоєнний періоди творчості М. Новицького, які кількісно щодо опублікованих праць різняться. Та широкому загалові невідомо, що за радянської влади цей справжній учений зазнав неймовірних принижень та цькувань (провів у советських концтаборах понад 7 років), але всупереч усьому залишався для багатьох узірцем “любові і відданості науці”, як влучно зауважив О. Ставицький. Ба навіть у хащах карельських лісів, згадує колишній політв’язень С. Підгайний, у “глухому лісі, на болоті, розчищеному від чагарника”, у землянці, від вигляду якої в очевидців терпла душа та проймав жах, навіть там, працюючи прибиральником у бараці, М. Новицький вечорами читав в’язням “Розриту могилу” Шевченка, творчість якого, за їхніми свідченнями, “знав до найменших деталей” [15, 67].

Отож наукова цінність монографії Галини Карпінчук, яка постала на основі її кандидатської дисертації, – безсумнівна, із чим щиро вітаємо талановиту молододослідницю, адже писати про М. Новицького – це справа і відповідальна, і водночас

благородна. До того ж гідно пошановано вченого у зв’язку з 125-річчям від дня його народження. Наукова новизна монографії визначається тим, що авторка опрацювала величезну кількість архівних матеріалів (чимало з яких залучено до наукової практики вперше), підсумувала досвід своїх попередників з досліджуваної теми та розкрила внесок М. Новицького в розвиток українського літературознавства 1920 – 1960-х років. загалом й шевченкознавства зокрема. Також уперше укладено найповнішу бібліографію шевченкознавчих праць ученого та інших видань, підготовлених за його участю, зокрема і творів Т. Шевченка.

Шевченкознавча спадщина М. Новицького, що підтверджує й текст монографії, не втратила своєї наукової ваги й понині. Багатющі архівні матеріали вченого, які нараховують понад сотні одиниць зберігання лише в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України (далі – ЦДАМЛМ України), тривалий час лежали на полицях сховищ мертвим капіталом. У листках використання (мені вдалося проглянути й опрацювати понад 20 одиниць зберігання) здебільшого значиться лише запис авторки монографії та подекуди ще двох-трьох дослідників, наприклад, С. Білоконя, В. Дудка.

У першому розділі “М. Новицький і шевченкознавство 1920 – 1960-х років” Г. Карпінчук означила основні умови історико-літературного процесу, виокремивши й проаналізувавши найвагоміші шевченкознавчі праці цього періоду. Використовуючи широку джерельну базу (архівні матеріали, праці про М. Новицького), авторка зробила загальний огляд наукової діяльності вченого, звернувши увагу на окремі періоди його біографії. Привертає увагу підрозділ про “історію питання”, у якому молода дослідниця залучила оцінні характеристики діяльності М. Новицького, починаючи від рецензій та статей П. Филиповича, М. Зерова, М. Могилянського, Б. Кравціва, П. Одарченка, Ю. Бойка, В. Міяковського, спогадів С. Підгайного про зустріч із М. Новицьким у “сибірах неісходимих” та Л. Курилової з приводу авторства статті в передмові до ленінградського видання “Кобзаря” 1934 р., й до шевченкознавчих

праць та джерелознавчих публікацій Є. Кирилюка, Ю. Івакіна, Ф. Сарани, В. Смілянської, С. Білоконя, В. Брюховецького та В. Дудка, у яких згадується це ім'я чи то в певному контексті, чи конкретно адресоване М. Новицькому (Б. Кравців, Ф. Сарана, С. Білоконь). Завдяки цьому авторка зуміла виткати яскравіше й густіше оту канву заслуг М. Новицького як текстолога, висококваліфікованого бібліографа, наукового коментатора, редактора, рецензента, мистецтвознавця, упорядника різного роду видань документів, збірників, укладача шевченківських каталогів і путівників, музейника, архіваріуса, консультанта (зокрема, творців кінофільму “Тарас Шевченко”, удостоєного Державної премії СРСР), музейного лектора. А додавши до цього свої спостереження, оскільки до аналізу залучено неопубліковані рецензії М. Новицького, різного роду підготовчі матеріали, різноаспектний епістолярій, авторка подає читачам повнокровний портрет науковця, першу спробу у створенні якого здійснив Б. Кравців у статті “Доля українського шевченкознавця в УРСР: Пам'яті Михайла Михайловича Новицького”, опублікованій на сторінках мюнхенського видання “Сучасність” 1964 р. невдовзі по його смерті [6].

Так, наприклад, П. Филипович у статті “Українське літературознавство за 10 років революції” (1928) високо оцінив публікацію “Щоденників” Т. Шевченка за участю М. Новицького та С. Єфремова, адже автори вперше “уважно перевірили текст”, супроводжуючи його “великими, енциклопедичними коментарями” [20, 500]. Публікація М. Новицьким документальних джерел, наголошував П. Филипович, започаткувала фактично те, що “біографія Шевченкова потроху звільняється від легенд та іконописної ідеалізації і стає суворо фактичною”, зокрема й у “дослідах М. Новицького” [20, 508]. Високо поцінуючи випуски Шевченківських збірників 1924 та 1925 рр., до яких М. Новицький був причетний, М. Зеров, М. Могилянський, Б. Кравців у своїх рецензіях та розвідках сходилися на тому, що саме ці збірники “стоять у руслі нових поглядів на творчість Шевченка”, бо автори та упорядники, “озброєні науковим методом”, “здібні при

потребі порвати з навичними поглядами і готовими схемами”, залишаючи в минулому “наївно-патріотичні промови та всякого роду публіцистичні препарації Шевченка” [3, 173–174]. Ці видання фактично заклали основи справді наукового шевченкознавства. Отож визнання М. Новицького як ученого, що стояв біля його витоків, офіційно відбулося ще наприкінці 1920-х років, і про це йдеться в першому підрозділі першого розділу монографії.

Варто наголосити, на наш погляд, і на тому важливому моменті, що М. Зеров (глибоко поважав М. Новицького й товаришував із ним) у згаданій рецензії на перший том “Шевченківського збірника” (1924 р.) фактично задекларував нові підходи у вивченні життя і творчості Шевченка, а М. Новицький уже на практиці сповідував їх надалі у своєму житті. “На порядку дня, – писав М. Зеров, – стоїть тепер детальне і пильне вивчення всього, що стосується до Шевченка – біографічних фактів, текстів, громадських поглядів, оточення і впливів, мистецької техніки” [3, 174]. Власне, ці аспекти діяльності М. Новицького й розглядаються в монографії.

У праці також уточнено окремі твердження про авторство статті М. Зерова, яке довгий час приписувалося М. Новицькому. Так, Л. Курилова зауважила, що передмову до лінгваграфського видання “Кобзаря” 1934 р. М. Новицький подавав як власну працю [6, 335–359]. У монографії це спростовано на підставі спогадів дружини М. Зерова – Софії, яка писала, що рішення друкувати статтю під прізвищем М. Новицького прийняв її чоловік. “Хоча Зеров і в цей час працював багато, може навіть ще напруженіше, ніж звичайно, намагаючись забути в роботі, виступи проти нього почастишали, а тому він перестав друкуватися. Тепер йому почали дорікати за “мовчальництво” і “саботаж”. Тоді він вирішив друкувати свої праці під чужими прізвищами. Він написав велику статтю про Шевченка, підписав цю статтю Мих. Мих. Новицький” [5, 119]. Про те, що автором статті “Кобзарь” Шевченко в рускомх переводах” був М. Новицький, ідеться також у публікації Б. Кравціва [6, 65], який покликається на В. Порського [псевд. В. Міяковського. –

С. К.], автора статті про М. Новицького в другому річнику “Шевченко” [16, 47]. Сам М. Новицький про написання цієї передмови до видання “Т. Г. Шевченко. Кобзарь. Избранные стихотворения” ніде не згадує. Остаточну крапку в цій справі поставив В. Брюховецький. Наприкінці 1980-х років в ЦДАМЛМ України [4] йому вдалося виявити нотатки М. Зерова під заголовком “Шевченко. Переклади на російську мову”, які “збігаються із загальним спрямуванням аналізу, що його бачимо в передмові” [1, 44]. Ця атрибуція була врахована й у зібранні праць М. Зерова “Українське письменство” [2, 1288].

Заслуговує на увагу розділ “М. Новицький – рецензент шевченківських видань”. Адже рецензії вченого, опубліковані й неопубліковані, розкривають його сутність як науковця енциклопедичних знань, глибоко порядну людину, тонкого знавця творчості Т. Шевченка. Тому щоденникові записи О. Ставицького про М. Новицького правдиві. Наприклад, рецензії на працю І. Пільгука, на статті Є. Кирилюка, П. Білецького, Л. Хінкулова (лист до ВАКУ України із приводу його докторської дисертації), В. Касіяна, П. Приходька, Л. Кодацької, на путівник Державного музею Т. Шевченка за ред. М. Мацапури, на путівник “Могила Т. Шевченка”. На мій погляд, варто було б їх розглянути в ширшому контексті опублікованих рецензій інших авторів на ці праці, що дасть змогу пересвідчитися в принциповості, об’єктивності, фаховості в оцінках, висловлених М. Новицьким. Так, зокрема, рецензуючи рукопис Л. Кодацької “Листи до Т. Шевченка”, учений звернув увагу на те, що авторка не зрозуміла змісту цитати, де згадано про підручники Устрялова. Аби все стало на свої місця, рецензент радив авторці всього-на-всього “звернутися до справжнього джерела, піти в бібліотеку і переглянути підручники Устрялова, якими користувався Шевченко”. М. Новицький, до речі, наголошував, що “Шевченка коментувати не легко: різноманітність питань і сила імен” [14, арк.19, 22]. У працях Є. Кирилюка рецензент виявляв чимало фактичних помилок, так, наприклад, в одній із них той твердив, що до кінця не з’ясовано питання про присвяту у вірші “Чигрине,

Чигрине...”. У рецензії М. Новицький з іронією зазначає: “Тут нема чого з’ясувати – це помилка Доманицького, який не бачив на власні очі рукопису Шевченка “Три літа”, і тексти віршів і поем за 1843 – 1845 р. подавав у своєму “Кобзарі” за тими виписками, які надіслали йому з Петербурга знайомі” [13, арк. 3 зв.]. Чи, скажімо, у рецензії на рукопис П. Білецького “Шевченко в Києві” (книжка побачила світ у Держлітвидавці 1962 р.) посторінково вказано на фактичні помилки й стилістичні “недохопи”, як кажуть білоруси. Примірник цієї книжки зберігається серед книжок бібліотеки М. Новицького в ЦДАМЛМ України. Хоч як дивно, але вона без дарчого напису. Прочитавши це видання, пересвідчився, що фактично всі зауваження рецензента П. Білецький урахував і зробив відповідні правки в тексті, зокрема про соціальне походження М. Костомарова. У підрядкових примітках П. Білецький зазначив, що на відповідні документи про М. Костомарова йому вказав саме М. Новицький (на жаль, про його авторство як рецензента в книжці не згадано). Саме у цій рецензії М. Новицький звертав увагу на тенденційну оцінку “радянськими шевченкознавцями” постаті П. Куліша (так і написано – “радянськими”, отож можна гадати, що до цього гурту вчений себе таки не зараховував) і наголошував на тому, що “не треба приписувати йому [Кулішеві. – С. К.] того, чого в дійсності не було!” [12, арк. 21]. До слова, М. Новицький прорецензував рукопис на замовлення відділу критики, який очолював, що позначено на рукописі, Г. Сивокінь. Заслуговує на повагу наукова та громадянська позиція М. Новицького з приводу книжок Л. Хінкулова про Т. Шевченка та докторської дисертації цього ж автора, заявлена в листі до ВАКУ СРСР [11].

У другому розділі праці “Роль М. Новицького у становленні та розвитку наукової біографістики Т. Шевченка” Г. Карпінчук розкрила внесок М. Новицького в дослідженні життєпису Т. Шевченка. Фактично, саме він розпочав формувати джерельну базу для створення повноцінної наукової біографії Кобзаря. Про це писав ще М. Могиланський у рецензії на перший збірник “Шевченко та його доба” (побачив світ у Києві в Державному видавництві

України під орудою С. Єфремова, М. Новицького та П. Филиповича), уміщеній 1925 р. на сторінках часопису “Нова громада”. Рецензент уважав, що опублікована праця М. Новицького “До історії арешту Шевченка 1850 р.” [у рец. друкарська помилка – вказано 1859 р. – С. К.], а також уже відомі статті “Арешт Шевченка в 1859 р.” (1924) й “Шевченко в процесі 1847 р.” (1925) прокладають “шлях до наукової критичної біографії Шевченка, якої досі не маємо” [9, 35]. Цінність праць М. Новицького ще й у тому, указував автор, що той за основу бере архівні матеріали, які додає до своїх праць.

Другий розділ монографії об’єднує п’ять підрозділів, у яких дослідниця встановила, що вчений розшукав 58 документів до біографії Т. Шевченка, на основі яких було значно доповнено й розширено інформацію про життя та творчість поета. На підставі аналізу опублікованого та архівного матеріалу, Г. Карпінчук дійшла висновку, що М. Новицький після М. Чалого й О. Кониського вніс найбільший вклад у становлення концепції наукової документальної біографії Т. Шевченка. Це підтверджує й біографія Т. Шевченка, створена Є. Кирилюком, а також академічна біографія “Т. Г. Шевченко. Біографія” (1984), підготовлена колективом відділу шевченкознавства Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. У цих працях використано віднайдені М. Новицьким архівні матеріали.

У 1930-х роках під керівництвом М. Новицького було підготовлено до друку серію мемуарів про Т. Шевченка: “Спогади про Тараса Шевченка П. Куліша” (1930), “Спогади про Т. Г. Шевченка В. Шевченка” (1931) та ін. Визначною подією в шевченкознавстві стала поява й видання “Біографія Т. Г. Шевченка за спогадами сучасників” (1958), до групи упорядників якої входив також М. Новицький.

У рецензованій монографії згадано дуже цінний документ “Стенограмма заседания кафедры истории СССР в Киевском государственном университете”, датований 20 березня 1951 р. Засідання кафедри відбулося з нагоди виходу у світ книжки “Т. Г. Шевченко в документах та матеріалах / під ред. і перед. Д. Д. Копиці” (Київ, 1950). У стенограмі дуже точно

зафіксовано не лише ідейну сутність того часу, а й ідеологічні підходи в оцінці наукових явищ (прикро, що стенограму не долучено до цінних додатків книжки). Цей важливий документ опрацювала вперше саме Г. Карпінчук і залучила в науковий обіг.

Виступ М. Новицького на цьому засіданні вражає глибоким знанням фактичного матеріалу, об’єктивною оцінкою російських критиків у ставленні до Шевченка, сміливою заявою про те, що “надо научиться издавать документы” [виступав російською. – С. К.] на належному археографічному рівні, зокрема точно датувати, указувати джерела їх походження та зберігання, не допускати неправомірного скорочення текстів (справедливо вважав, що студентів цікавлять не три крапки в тексті документа, а те, що там за ними приховано). Особливо переймався наявністю числених купюр у текстах самого Т. Шевченка: “В последнее время, – відверто заявляв М. Новицький, – имеется тенденция сокращать Шевченко. Издано “Кобзарь”, и в нем отсутствует девять вещей Шевченко, даже “Псалмы Давида” исключены” [19, арк.12].

У цьому розділі монографії на основі архівних матеріалів Г. Карпінчук вдалося з’ясувати ще й такий важливий факт: упродовж життя М. Новицький працював над темою “Лектура Шевченка”. Це зафіксовано й у згаданих вище щоденникових записах О. Ставицького. На жаль, самі тексти проробленої роботи, за винятком підготовчих карток, в архіві відсутні. Як твердить Г. Карпінчук, багатьом задумам М. Новицького не судилося здійснитися: повніше видання документів до біографії Т. Шевченка, спогади про поета та “Шевченківський словник” з’явилися вже після смерті вченого.

У третьому розділі “Дослідження М. Новицьким літературних і мистецьких творів Т. Шевченка” авторка окреслила історію видання літературних творів поета. Зокрема з’ясовано, що М. Новицький, беручи за основу здобутки своїх попередників, зокрема В. Доманицького й І. Франка, розробив принципи оприлюднення текстів поетичних творів Т. Шевченка, які апробовані в шевченкознавстві.

У монографії встановлено, що впродовж майже сорока років М. Новицький підготував до друку 19 окремих видань у тридцяти чотирьох окремих книжках творів Т. Шевченка, зокрема: “Поезія: [у 2 т.] / під ред. С. Єфремова і М. Новицького” (1927), “Кобзар” (1927), ПЗТ (т. 1 / під ред. В. Затонського, А. Хвилі, Є. Шабліовського, 1935; т. 2 / під ред. В. Затонського, А. Хвилі, 1937), “Єретик” (1927), “Наймичка” (1927), “Гайдамаки” (1928) та ін.

Г. Карпінчук докладно проаналізувала участь М. Новицького в появі першого ґрунтовно прокоментованого видання “Щоденника” Т. Шевченка (ПЗТ, 1927), підготовку над яким у 1920-х роках розпочала Комісія для видавання пам’яток новітнього українського письменства.

На нашу думку, цінним надбанням авторки є те, що вона дослідила участь М. Новицького у виявленні та популяризації епістолярної спадщини поета. З’ясовано, що впродовж 1920 – 1960-х років. Новицький-шевченкознавець розшукав, атрибутував й опублікував велику кількість листів з епістолярію Т. Шевченка, багато з яких – уперше. Наукові коментарі М. Новицького, справедливо наголошує дослідниця, стали важливим джерелом для подальшого вивчення життя і творчості Т. Шевченка. На жаль, праця вченого над епістолярною спадщиною Т. Шевченка, висновує Г. Карпінчук, так і не була належно поцінована в шевченкознавстві, а її наслідками скористалися інші вчені. Загалом за її підрахунками М. Новицький уперше опублікував 96 епістолярних текстів: 16 – Шевченка й 80 – до поета.

У першому підрозділі авторка докладно аналізує цінну статтю М. Новицького як текстолога “До тексту Шевченкового “Кобзаря” (1924). Г. Карпінчук наголошує на тому, що, на думку М. Новицького, “Кобзар” В. Доманицького у “розвиненні Ševčenkofilologie [саме так, латиною, М. Новицький означив цю нову галузь науки. – С. К.] лишиться тим, чого не зможе обминати ні один дослідник творчості Шевченка”, водночас уважав “метод видання тексту” “Кобзаря”, “вжитий небіжчиком”, “цілком хибним” і на той час уже застарілим [10, 75]. Ця “хибність” була в тому, наголошував М. Новицький, що впорядник “в один і той же твір... вносив варіанти з різних

автографів цього твору”, “часто нехтував власними автографами поета” й віддавав “перевагу при установленні основного тексту непевним копіям” [10, 75]. Однак найбільший гріх В. Доманицького полягав у тому, що впорядник “дозволяв собі поправляти й доповнювати Шевченківські тексти, хоча робив це дуже обережно й не так сміло, як Романчук” [10, 75]. Для М. Новицького *de facto* і *de jure* в текстологічній практиці головним правилом було те, що необхідно “брати текст одного автографа за основний, а до нього додавати варіанти” [10, 75], тоді ж як В. Доманицький не завжди бачив на власні очі рукописи поета. Загалом текстологічні підходи М. Новицького варто було б чіткіше й конкретніше увиразнити, адже матеріалу для цього предостатньо.

Другий підрозділ розкриває напрацювання М. Новицького як дослідника мистецької спадщини Т. Шевченка. Цей доробок, справедливо зазначає Г. Карпінчук, скромніший, однак досить вагомий та новаторський: учений мав свій аргументований погляд на принципи подачі малярських творів Т. Шевченка в академічному виданні, здійснив атрибуції багатьох його мистецьких робіт, виконаних у різні періоди життя. Так, зокрема, у монографії ідеться про заслуги М. Новицького щодо атрибуції портретів Миколи Луніна та Йосипа Рудзинського; авторка вдало використала архівні матеріали, що розкривають методіку мистецтвознавця, почасти дуже оригінальну. У цьому процесі, наприклад, зацікавлює спосіб розпізнавання М. Новицьким форми та виду ґудзиків на обшлагах мундира, наявність форми зачіски “романтичної пори”, ордена Анни першого ступеня, яким було нагороджено лише Миколу Луніна на той час. Тут би варто додати й той факт, що свого часу, а саме 15 березня 1951 р., коли М. Новицький працював на посаді старшого наукового співробітника Державного музею Т. Шевченка, Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії й Спілка радянських художників разом з музеєм провели спільне засідання, присвячене творчості Шевченка-художника. Як зауважує В. Савченко, присутні на цьому зібранні мистецтвознавці із цікавістю прослухали виголошену М. Новицьким

довідь на тему: “До атрибуції портретів М. О. Луніна та Ф. Й. Рудзинського” [17, 173]. Цей факт свідчить про те, що й серед фахівців-мистецтвознавців учений користувався неабияким авторитетом.

Завершується праця науково густими висновками, які підсумовують результати ґрунтовного й новаторського дослідження. Варто наголосити й на її практичному значенні: до вивчення життя і творчості М. Новицького залучено багатющі нові архівні матеріали та документи, які заповнюють наукову прогалину в шевченкознавстві й окреслюють роль ученого в становленні та розвитку шевченкознавства 1920 – 1960-х років. Вони можуть бути використані при написанні спеціальних статей з історії шевченкознавства, розробці спецкурсів, при підготовці до лекційних, семінарських занять, а також під час проведення тематичних виставок. Так, наприклад, в укладеній доц. О. Яблонською програмі курсу “З історії українського шевченкознавства” (2006) для студентів спеціалізації “Українське літературознавство” тоді ще Волинського

(нині Східноєвропейського) університету ім. Лесі Українки про М. Новицького та його праці немає жодної згадки.

Наукову цінність рецензованого видання посилюють додатки (“Хронологія життя і наукових здобутків Михайло Новицького”, “Бібліографія праць М. Новицького”, “Документи Шевченка, виявлені та вперше оприлюднені вченим”, “Епістолярій поета та до нього, надрукований М. Новицьким”, “Автобіографія, анкетні відомості”, “Документи зі слідчої справи М. Новицького”, а також покажчик імен). Сподіваємося, що наступна книжка, яку подарує читачам невтомна дослідниця, буде збірка праць М. Новицького-Шевченкознавця. Отож залишається лише порадіти, що шевченкознавці (не такі вже й, на жаль, чисельні їхні ряди) приймають у свою наукову родину талановитого джерелознавця, текстолога, шевченкознавця Галину Карпінчук, яка сповідує заповіт свого патрона, винесений в оглав нашої рецензії.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Брюховецький В. Зеров і Шевченко* // Рад. літературознавство. – 1989. – № 3. – С. 42–46.
2. *Зеров М. Українське письменство* / упоряд. М. Суліма. – Київ: Вид-во Соломії Павличко “Основа”, 2001. – 1301 с.
3. *Зеров М. Шевченківський Збірник, том перший, під редакцією П. П. Филиповича*, Видавництво “Соробкоп”, Київ, 1924, сторін. 151 in 4°: [рец.]// Україна: науковий трьох місячник українознавства: під. заг. ред. акад. Михайла Грушевського. – 1924. – Кн. 3. – С. 173–175.
4. *Зеров М. Шевченко. Переклади на російську мову* // ЦДАМЛМ України. – Ф. 28. Архів М. К. Зерова. – Оп. 1. – Од. зб. 116. – Арк. 167–216.
5. *Зерова С. Спогади про Миколу Зерова* // Київські неокласики. – Київ: Факт, 2003. – С. 83–130.
6. *Кравців Б. Доля українського шевченкознавця в УРСР. Пам’яті Михайла Михайловича Новицького* // Сучасність. – 1964. – № 6. – С. 61–72.
7. *Курилова Л. Встречи с Н. К. Зеровым. Воспоминания в письмах к Юрию Шевелеву* // Континент. – 1989. – № 59. – С. 335–359.
8. *Михайло Михайлович Новицький*: [некролог] / Група товаришів // Літ. Україна. – 1964. – № 25. – С. 4.
9. *Могиланський М. Шевченко та його доба. Збірник перший, за редакцією С. О. Єфремова, М. М. Новицького і П. П. Филиповича, Державне видавництво України, Київ, 1925, стор. 200*: [рец.]// Нова громада. – 1925. – Кн. 8 (46). – С. 35.
10. *Новицький М. До тексту Шевченкового “Кобзаря”* // Україна: науковий трьох місячник українознавства: під. заг. ред. акад. Михайла Грушевського. – 1924. – Кн. 4. – С. 75–83.
11. *Новицький М. Лист до голови ВАКУ СРСР В. Єлютіна, [1960 р.]* // ЦДАМЛМ України. – Ф. 1. Архів М. М. Новицького. – Оп. 1. – Од. зб. 14. – Арк. 58–61.
12. *Новицький М. Рецензія на книгу П. Білецького “Т. Г. Шевченко в Києві”, 1961 р.* // ЦДАМЛМ України. – Ф. 1. Архів М. М. Новицького. – Оп. 1. – Од. зб. 15. – Арк. 15–22.
13. *Новицький М. Рецензія на статтю Є. Кирилюка “Творчість Шевченка-художника періоду “Три літа”, [1950-ті рр.]*, автограф // ЦДАМЛМ України. Ф. 1. Архів М. М. Новицького. – Оп. 1. – Од. зб. 19. – Арк. 1–3 зв.
14. *Новицький М. М. Рецензія на роботу [Л. Ф.] Кодацької “Листи до Т. Г. Шевченка” [1962 р.]* // ЦДАМЛМ України. Ф. 1. Архів М. М. Новицького. – Оп. 1. – Од. зб. 16. – Арк. 2–24.
15. *Підгайний С. Михайло Новицький* // Українська інтелігенція на Соловках: спогади 1933–1941. – [Новий Ульм]: Прометей, 1947. – С. 67–68.
16. *Порський В. [Міяковський В.] Михайло Новицький* // Шевченко: Річник 2. – Нью-Йорк: УВАН, 1953. – С. 43–47.
17. *Савченко В. У Державному музеї Т. Г. Шевченка: [хроніка]* // Питання шевченкознавства. – Вип. 1 / відп. ред. К. Дорошенко, АН УРСР, Держ. музей Т. Г. Шевченка. – Київ: АН УРСР, 1958. – С. 172–174.

18. *Ставицький О.* Щоденники (27 вересня 1961 – 14 січня 1992) // Архів проф. Сидора Степановича Кіраля. – 35 арк.
19. Стенограма засідання кафедри історії СРСР в Київському державному університеті (с виступом М. Новицького о издании “Документи Т. Г. Шевченка”) от 20 марта 1951 г. // ЦДАМЛМ України. – Ф. 1. Архів М. М. Новицького. – Оп. 1. – Од. зб. 373. – Арк. 52.
20. *Филипович П.* Українське літературознавство за 10 років революції // *Филипович П.* Література. Статті, розвідки, огляди. – Нью-Йорк; Мельбурн, 1971. – 581 с.

Отримано 25 квітня 2019 р.

Сидір Кіраль
м. Київ

В Інституті літератури

ВОСЬМИЙ ШЕВЧЕНКОЗНАВЧИЙ СЕМІНАР

14 травня 2019 р. восьме зібралися учасники шевченкознавчого семінару, на цей раз із нагоди 125-річчя від дня народження літературознавця Бориса Навроцького (1894 – 1943?), справжня дата смерті якого досі не відома.

О. *Боронь* у доповіді “Борис Навроцький в історії шевченкознавства” відзначив основні наукові досягнення дослідника, нагадав про його трагічну долю, як і багатьох інших шевченкознавців 1920 – 1930-х років. В. *Мовчанюк* у виступі “Епічний задум поеми “Гайдамаки” (жанрова своєрідність твору в інтерпретації Бориса Навроцького)” торкнувся поняття “епопейності” Шевченкової поеми як свідомої авторської настанови на розширення художнього часопростору чільної події й уведення її в контекст визвольних рухів козацько-гетьманської доби. Доповідач зосередився на дискусійних питаннях “народного духу” твору, жанрової дефініції “героїчна поема”, авторської концепції головних героїв та їхнього трактування в критичній літературі (Б. Навроцький, Л. Білецький, Г. Грабович). А. *Калинчук* розглянула тематику й проблематику студій літературознавця та критика Олександра Багрія (1891 – 1949), застосування ним порівняльних і формальних методів вивчення Шевченкових поезій (доповідь “Доробок Олександра Багрія в контексті шевченкознавства 1920 – 1930-х рр.”), акцентувавши на тому, що науковець осмислив попередні здобутки шевченкознавства, спонукав українських учених розвивати нові напрямки у вивченні спадщини митця.

Під час обговорення доповідей Г. *Александрова* наголосила на важливості всебічного вивчення біографії Б. Навроцького, М. *Бондар* звернув увагу на принципову відмінність термінів “епічність” і “епопейність”, Б. *Цимбал* зауважив, що у відділі рукописних фондів і текстології у фонді І. Айзенштока зберігаються 35 листів Б. Навроцького до колеги, які проливають світло на історію створення монографії “Гайдамаки” Тараса Шевченка. Джерела. Стиль. Композиція” (1928). У дискусії також узяли участь С. *Гальченко* і Л. *Мороз*.

Отримано 15 травня 2019 р.

Роксана Харчук
м. Київ